

Ardahan'ın Hanak İlçesinde Kullanılan Lakaplar

Nicknames Used in Hanak

Ümit Özgür Demirci¹

Özet

Bu yazıda Ardahan'ın Hanak ilçesinde kullanılan lakaplar sıralanmış ve işaret ettikleri özelliklere göre tasnif edilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Ardahan, Hanak, lakap

Abstract

This article lists nicknames in Hanak, Ardahan, North East Turkey and classifies them according to the characteristics they denote.

Keywords: Ardahan, Hanak, nicknames

Bu çalışmada Ardahan'ın Hanak ilçesinde kullanılan lakaplar derlenmiş ve bu lakapların hangi durumlarda insanlara verildiği sınıflandırılmaya çalışılmıştır. Tabii burada ilk önce neden kişilere çeşitli lakaplar verilmiş veya lakap verme alışkanlığı nereden gelmektedir, gibi çeşitli soruları sorabiliriz. Soyadı kanunundan önce Anadolu'nun kent ve köylerinde insanları birbirinden ayırma amacıyla hemen hemen herkese lakap verilmiştir. Ancak çok ilginçtir ki çalışmamıza konu olan ilgili yörede soyadı kanunundan sonra da kişilere lakap verme alışkanlığı devam etmiştir. Soyadı kanunundan önce insanların birbirine karışmasını engellemek amacıyla verilen lakaplar, soyadı kanunundan sonra kişilerin beden durumları, kişilikleri, zekâ durumları, maddi durumları, bedeninin ve kıyafetlerinin temiz ya da kirlî olması gibi pek çok özelliklerine göre insanlara çeşitli lakaplar verilmiştir. Hatta lakap verme alışkanlığı yörede o kadar benimsenmiştir ki bu lakapları derlemek için görüştüğümüz çok sayıda kişi, yörede hemen hemen herkesin bir lakabı olduğunu ve yöredeki insanların ad ve soyadları olmasına rağmen pek çok kişinin lakabı ile tanındığını, belirtmektedirler. Hatta Ardahan ilinde "*yiğit lakabı ile angılır*" yani "*yiğit lakabı ile anılır*" sözü bir atasözü olarak geçmişten günümüze kadar kullanılmaktadır. Çalışmamızda yöredeki lakapları bilen pek çok

¹ Dr. Ümit Özgür Demirci, Düzce Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü.
umitdemirci41@gmail.com.

kişi ile yüz yüze görüşülmüştür. Lakaplar ile birlikte, lakapların hangi durumlarda ve hangi anlamlarda kullanıldığı da tespit edilmeye çalışılmıştır. Yörede yaptığımız derlemede geçmişte yaşamış bugün ölmüş olan pek çok kişinin lakabının halen daha yaşadığı tespit edilmiştir. Görüştüğümüz kişiler bazı lakapların anlamını bilmediklerini ve eskiden beri o kişiye bu lakabın verildiğini, söylemişlerdir. Biz eskiden kullanılan ve bugün anlamı bilinmeyen lakapları da anlamı bilinmeyen lakaplar olarak ayrı bir başlık altında verdik. Yine lakapları verirken tespit edilen lakapların verildiği kişilerin bazıları halen daha hayatta oldukları için ilgili kişileri rencide etmemek için lakabın verildiği kişinin ismi verilmemiştir. Yine lakaplar yöredeki yerli halkın telaffuz ettiği biçimde verilmiştir.

Lakapların verildiği durumlar

1) Saf, iyi niyetli insanlara verilen lakaplar

ağzi açuḥ “saf, temiz kalpli”

yuḥa “yufka yürekli”

keleş “saf, temiz kalpli”

2) Hırsız, eli eğri olan insanlara verilen lakaplar

at ḥırḥızı “at hırsızı”

çulıkanlı “hırsız”

eşko “hırsız”

ḥırḥız “hırsız”

şami “harami”

3) Çeşitli taşıtlara veya eşyalara benzetilen insanlara verilen lakaplar

asmaşin “kağnı tekeri”

çançik “demlik”

vedra “kova”

4) Bedeni engeli olan insanlara verilen lakaplar

ağzi eğri “ağzı eğri”

bapel “kötü”

çaluh “kolu sakat”

çolah “kolu sakat”

kat “bacağından sakat”

kut “ayakları tutmayan, sürekli oturan”

kor “kör”

kura “kulağı olmayan”

kuzuk “kambur”

parmaksız “parmaklarından biri veya birkaçı olmayan”

sağır “sağır”

şaşo “gözleri şaşısı olan”

topal “topal”

5) Boyu kısa, cüce insanlara verilen lakaplar

bacaksız “kısa boylu”

çırbağa “kısa boylu”

çiçi “çam yaprağı anlamındadır, yörede küçük, boyu kısa, çelimsiz kişilere denir.”

çüçü “küçük”

findih “findık anlamındadır, yörede küçük, boyu kısa, çelimsiz kişilere denir.”

gollik “kısa boylu”

gordi “kısa boylu”

gotet “kısa ve şişman”

hıbar “küçük taş yörede boyu kısa insanlar için kullanılır.”

kartol “patates anlamındadır, yörede kısa boylu ve şişman insanlara denir.”

kıdik “keçi yavrusu anlamındadır, yörede boyu kısa çelimsiz insanlara denir.”

kırık “at yavrusu anlamındadır, yörede boyu kısa çelimsiz insanlara denir.”

kıtlı “küçük anlamındadır, yörede boyu kısa ve çelimsiz kişilere denir.”

kutuş “kısa boylu”

mino “minyon”

mico “küçük”

pitig “köpek yavrusu anlamındadır, yörede boyu kısa kişilere denir.”

zağar “bacaktan kısa köpeklere zağar denir, yörede boyu kısa kişilere denir.”

6) Aptal insanlara verilen lakaplar

akilli “mecazen aptal”

aptal “aptal”

malloş “büyük baş hayvanlara mal denir, yörede aptal, zeki olmayan kişilere denir.”

mallik “büyük baş hayvanlara mal denir, yörede aptal, zeki olmayan kişilere denir.”

7) Şanslı insanlara verilen lakaplar

bahtuli “bahtlı”

termaş “bahtlı”

bahtavalli “bahtlı”

8) Esmer ve saç rengi beyaz olan insanlara verilen lakaplar

alaca “saçlarına ak düşmüş”

arap “esmer”

bozo “saçlarına ak düşmüş”

kara “esmer”

kara şıpir “çok esmer”

kavruk “esmer”

kır “saçlarına ak düşmüş”

yanuğ “esmer”

9) Zengin insanlara verilen lakaplar

kalli “zengin”

10) Laf anlamaz, anlayışı kıt olan insanlara verilen lakaplar

arsız “arsız”

beynamaz “anlayışı kıt”

dingil “anlayışı kıt”

hayasız “utanmaz, edepsiz”

kojo “çam kozası anlamındadır, yörede anlayışı kıt insanlara denir.”

kolo “öküz adıdır yörede laf anlamaz insanlara denir.”

kütük “anlayışı kıt”

mal “anlayışı kıt”

nayi “anlayışı kıt”

odun “anlayışı kıt”

seçe “sersem”

sersem “sersem”

sersem guli “sersem hindi”

sibop “anlayışı kıt”

11) Kötü haber veren insanlara verilen lakaplar

baykuş

ügi yapılı “baykuş yapılı”

12) Huysuz, oyunbozan insanlara verilen lakaplar

çığız “oyun bozan”

çırto “huysuz”

çirtikli “huysuz”

davamsız “huysuz”

ecem “huysuz”

hır “oyun bozan”

hophop “huysuz”

mızığçi “oyun bozan”

posuruhli “oyun bozan”

13) Acımasız, gaddar insanlara verilen lakaplar

gavur “acımasız, gaddar”

ermenî “acımasız, gaddar”

kesto “acımasız, gaddar”

kıristiyan “acımasız, gaddar”

koçat “acımasız, gaddar”

tat “acımasız, gaddar”

14) Çirkin insanlara verilen lakaplar

bedlam “çirkin”

bedo “çirkin”

bele göz “çirkin”

dişlek “dişleri ileri doğru olan”

ğoro “kurbağa yavrusu anlamındadır.”

hotan yüzli “çirkin”

karga “burnu çok büyük olan kişilere denir.”

keltoş “kel”

kıkıl “yüzü çok küçük”

kıllı “yüzü çok kıllı olan kadınlara denir.”

koca kafa “kafası büyük”

kotik “manda yavrusu anlamındadır, yörede boyu kısa, şişman ve çirkin kişilere denir.”

mırış “göz kapakları sarkmış, burnu ve ağzı çok büyük kişilere denir.”
portlağ “gözleri çok iri”

15) Korkak insanlara verilen lakaplar

bello “korkak”
mısti “korkak”

16) Cesur insanlara verilen lakaplar

hamşi “cesur”
mığe “cesur”
mıkık “cesur”

17) Yüzünde veya bedeninde çeşitli leke olan insanlara verilen lakaplar

bengli “yüzünde siyah benleri olan”
çilli “yüzü çilli”
hisli “yüzü çilli”

18) Pis, kirli, pasaklı insanlara verilen lakaplar

bitli “bitli”
çağıldağlı “küçükbaş hayvanların yünlerindeki kurumuş pisliklere *çağıldağ* denir, eli ayağı, üstü başı pis insanlar bu hayvanlara benzetilir.”
çulli “üstü başı eski, çul çaput giyen insanlara denir.”
fırtıçlı “sümüklü”

19) Zayıf, sıska insanlara verilen lakaplar

çeli “çelimsiz”
çezo “küçük”
çiya “solucan anlamındadır, yörede zayıf, sıska kişilere denir.”
götsüz “zayıf”
kakaç “çelimsiz”
kakuç “çelimsiz”
kotor “cılız”
köse “cılız”

20) Sinirli insanlara verilen lakaplar

cinni “deli, asabi”
deli “deli, asabi”
hersli “sinirli”

kızı “deli, asabi”

küpe binen “deli, asabi”

suya siçen “deli, asabi”

21) Kötü huyu veya alışkanlıkları olan insanlara verilen lakaplar

ido “saldırgan”

osuruḫli “sürekli osuran”

paçpaç “herkesi öpen”

soğurtli “konuşurken etrafa tükürük saçan”

soḫumsuz “saygısız”

suli “sulu, yavşak”

südükli “sidikli”

sünepe “çok gezen insanlara denir.”

tırḫli “sürekli ishal olan kişilere denir.”

22) Fakir, kimsesiz, sahipsiz insanlara verilen lakaplar

bedimli “fakir”

çıplaḫ “fakir”

çumuli “sahipsiz”

çuri “kimsesiz”

çuşe “fakir”

gılo “toplayıcı”

tıltıpl “fakir”

tulli “fakir”

veran “hiç kimsesi olmayan, sahipsiz, fakir”

23) Tarla vb... yerlerde çok çalışan insanlara verilen lakaplar

ari “arı gibi çalışkan”

motor ilo “motor gibi sürekli çalışan”

yeğın “atik, çalışkan”

24) Çeşitli hayvanlara benzetilen insanlara verilen lakaplar

at kafalı “kafası at kafası gibi uzun olan kişilere denir.”

ayi “iri, yarı”

camuş “manda”

çakal “uyanık”

enük “köpek yavrusu”

eşek

katır

keçi “inatçı”

leylek “uzun boylu”

sıpa

sinek “küçük, çelimsiz kişilere denir.”

tilki “kurnaz”

25) Çok konuşan, gereksiz konuşan insanlara verilen lakaplar

bıdbıd “çenesi düşük”

çamçam “çenesi düşük”

kuki “sürekli öten *guguk* kuşuna yörede *kukki* kuşu derler, yörede çok konuşan, çenesi düşük insanlara denir.

mıziki “çenesi düşük”

26) Obur, şişman, aşırı derecede yiyimli insanlara verilen lakaplar

boğozli “obur”

çırırh “obur”

doymo “*güvercin* anlamındadır, şişman insanlara denir.”

gamo “obur”

gebeş “şişman”

göti büyük “şişman”

karni çırırh “obur”

koppi “şişman”

kurt “obur”

loplop “obur”

pafe “şişman”

patates “şişman”

puşi büyük “obur”

puşi obur “obur”

puştli “obur”

tombul “şişman”

toymaz “obur”

tuluḡ “tulum anlamındadır, yörede şişman insanlara denir.

turşi “şişman”

yumri “patatesin yöredeki bir başka adı da *yumri* kelimesidir, şişman kişilere denir.

27) Akli dengesi bozuk, deli insanlara verilen lakaplar

çebo “deli”

deli “deli”

nayi “deli”

28) Cimri, eli sıkı olan insanlara verilen lakaplar

çingene “cimri”

kırkı “cimri”

pitik yiyen “cimri”

poşa “cimri”

yılan kırkan “cimri”

29) Hastalıklı insanlara verilen lakaplar

çorli “çok öksüren”

göti çürük “sürekli ishal olan”

30) Tembel insanlara verilen lakaplar

debeli “tembel”

kaşa “tembel”

kre “tembel”

tımbıl “tembel”

tıntın “tembel”

31) Konuşma bozukluğu olan insanlara verilen lakaplar

diliböyük “peltek”

hımhım “peltek”

hırlağ “peltek”

lal “dilsiz”

peltek “peltek”

peyiş “peltek”

pızpız “peltek”

32) Sahtekâr, üçkâğıtçı, hain, hilebaz insanlara verilen lakaplar

dönek “dönek, üçkâğıtçı”

fırıldah “dönek, üçkâğıtçı”
hulik “hain”

33) Uğursuzluk getiren insanlara verilen lakaplar

düztaban

34) Hareketli, ele avuca sığmayan insanlara verilen lakaplar

ifrit “ele avuca sığmaz”
laz “ele avuca sığmaz”
pire “ele avuca sığmaz”
tetül “ele avuca sığmaz”
tinkoz “ele avuca sığmaz”
titto “ele avuca sığmaz”
tankoz “ele avuca sığmaz”
topal cin “ele avuca sığmaz”
viçi “ele avuca sığmaz”
zıpzip “ele avuca sığmaz”

35) İriyarı insanlara verilen lakaplar

kaba “iri yarı”
pehlivan “iri yarı”
tızinen “iri yarı”
toro “iri yarı”
tosun “iri yarı”
toti “iri yarı”
yarma “iri yarı”
yarmaşa “iri yarı”

36) Yaşlı, yüzü kırışmış insanlara verilen lakaplar

kâftar “yaşlı, yüzü kırışmış”
kâftar küski “yaşlı, yüzü kırışmış”

37) Ahlaksız, namusuz, ahlaki yönden çeşitli zafiyetleri olan insanlara verilen lakaplar

kalçikli “ahlaksız”
kalikli “ahlaksız”

38) Kılıbık erkeklere verilen lakaplar

kanayahli “kılıbık”

kançuğ “kılıbık”

39) Çocuğu olmayan erkeklere verilen lakaplar

kurat “zürriyetsiz”

40) Hiç evlenmemiş kişilere verilen lakaplar

kırto

41) Alımlı, güzel kızlara verilen lakaplar

kuşut “alımlı, güzel”

tingoli “güzel”

42) Uzun boylu insanlara verilen lakaplar

holuğ “su oluğu, uzun boylu kişilere denir.”

sırıh “uzun boylu”

43) Güler yüzlü olmayan, misafir sevmeyen insanlara verilen lakaplar

matif “suratsız”

44) Annesi babası belli olmayan kişilere verilen lakaplar

piç

picine

pico

piçço

yekti

45) Sevimli, güler yüzlü insanlara verilen lakaplar

piloş “sevimli”

46) Gurursuz, yapışkan insanlara verilen lakaplar

sülük “yapışkan”

yalaka “yalaka”

47) Yalancı insanlara verilen lakaplar

şaye “sözü abartan, yalancı”

şer atan “şerci”

şerci “şerci”

yalancı “yalancı”

yalan “yalancı”

48) Geçimsiz insanlara verilen lakaplar

tıbr “geçimsiz, kavgacı”

49) Ortalığı karıştıran, bir bardak suda fırtına kopartan kişilere verilen lakaplar

velveleci “ortalığı karıştıran”

velvele “ortalığı karıştıran”

vesvese “ortalığı karıştıran”

50) Anlamı bilinmeyen lakaplar

gucur

guno

korkot

koskos

mazanni

medük

mito

Kaynaklar

Develliođlu, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lúgat*, Aydın Kitabevi, Ankara, 1997 (14. baskı).

Ercilasun, Ahmet Bican, *Kars İli Ağızları*, Gazi Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1983.

Tarama Sözlüğü I-VI, TDK Yayınları, Ankara, 1996.

Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü I-VI, TDK Yayınları, Ankara, 2009.